

Autor je azbučno popisao glagolske lekseme s naznakama u kojim se rukopisima i gramatičkim konstrukcijama javljaju. Dobro bi pri tome bilo da se donosila i konkretna grafijska slika ostvarena oblika, što ne bi znatno povećalo prostor (doduše i ovako prezentiran materijal obuhvaća pet knjiga) a na prvi pogled otkrivene bi bile razlike npr. između stegnutih i nestegnutih oblika imperfekta, što znači mlađe i starije jezične crte u kodeksu. Nestandardna je autorova klasifikacija aorista u pet tipova s obzirom na uobičajenu diobu: asigmatski i stariji i mlađi sigmatski aorist. Kategorija imperfektivnoga aorista i perfektivnoga imperfekta, iako svojstvena stsl. morfologiji, poštujući osnovno načelo provedeno u Registru nerazgraničenja po leksičko-semantičkom značenju glagola, ne izdvaja se posebno, odnosno eventualna razlika ne uzima se u obzir. Ako se ima u vidu da je Popisom obuhvaćeno oko 2390 glagola, onda je to zasigurno temeljan i najbogatiji fond sveukupnog stsl. glagolskog leksika. U Popisu ćemo naći koji su to sve glagoli i u kojim tekstovima i koliko puta se u kojoj konstrukciji potvrđuju. Sigurnu i brzu pomoć pruža Registar u dvojbi pri identifikaciji osnovnoga i fakultativnoga značenja nekoga glagola, jer upućuje na mjesto određene realizacije dotičnoga glagola u nekom rukopisu gdje se onda po (kon)tekstu provjerava stvarno ostvareno značenje glagola. Većina stsl. glagola ima grčke ili latinske paralele budući da se radi prvenstveno o prijevodnim tekstovima pa se prema njima orijentiramo u fiksiranju temeljna značenja glagola. Osnovnom Registru priključena su još dva: azbučni popis glagola po ostvarenim gram. kategorijama (707–739) i po korijenskoj osnovi (741–772). Prilozi su dragocjen dodatak osnovnom Registru. Pregled potvrđenih glag. oblika i načina dopušta da se utvrde i kvantifikacijski odnosi, tj. okurencija kojega vremenskoga oblika s obzirom na drugi vrem. oblik. Očita je dominacija prezentske i osobito aorisne forme i vitalnost participskih konstrukcija, a vrlo slaba morfološka razvijenost futurske forme (svega 6!). Svi složeni glagolski oblici (perfekt, pluskvamperfekt, futuri i kondicional) popisani su pod kategoriju participa preterita aktivnog II. Drugi prilog s rasporedom glagola po korijenskoj osnovi izlučuje prefiksirane glagole i prezentira fond zasvjedočenih prefikasa, što može biti koristan pokazatelj u pitanju vremenske granice definitivnoga formiranja slavenskog glagolskog aspekta.

Mnogo truda i strpljenja uloženo je u ovaj rad. I ne možemo se ne zapitati je li moguće u vrijeme kompjutera i mehaničke obrade podataka da jedan ovakav posao s tisućama kartica obavi samo jedan čovjek. Zaista nije riječ samo o hrabrosti, već o primjernoj umješnosti i sposobnosti da se postavljeni zadatak dobro obavi, a Registar je vrlo savjesno i pedantno izrađen. Tko god se pozabavi stsl. leksikom, navlastito morfologijom i sintaksom stsl. jezika, a takvih je u naše dane sve više, ostat će dužnik autoru Popisa.

Ksenija Režić

Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik. Prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija – 2. julija 1977. Uredil FRANC JAKOPIN. Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. XIII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana 1977, 530.

Prigodom 100. obljetnice rođenja slovenskog slavista Rajka Nahtigala (1877–1958) priredio je Filozofski fakultet Univerze u Ljubljani (u okviru XIII. seminara za slovenski jezik, književnost i kulturu) međunarodni simpozij u Ljubljani od 30. lipnja do 2. srpnja 1977. U radu je sudjelovalo deset jugoslavenskih slavista i šesnaest slavista iz

Evrope i Amerike. Njihovi prilozi, kao i prilozi nekih slavista koji nisu mogli sudjelovati na simpoziju, tiskani su u zborniku radova koji ovdje prikazujemo. Objavljeni radovi govore gotovo o svim područjima slavistike kojima se bavio R. Nahtigal, od staroslavenskog jezika i poredbene slavenske gramatike do suvremenog slovenskog i ruskog jezika. Svaki neslovenski prilog ima sažetak na slovenskom jeziku, a slovenski pisani prilozi imaju sažetak na engleskom jeziku. Uz to svaki prilog ima synopsis na engleskom jeziku. Na kraju zbornika dodan je slikovni materijal s fotografijama iz Nahtigalova života i reprodukcijama pisama što su ih ugledni slavisti uputili Nahtigalu.

Osvrnut ćemo se na radove onim redom kojim su objavljeni u zborniku. Nakon predgovora (VII–VIII) i dijela pozdravnog govora što ga je na otvorenju simpozija održao Fr. Jakopin (IX–XI) slijede prilozi poredani po abecednom redu prezimena H. ANDERSEN (København) u referatu *On Some Central Innovations in the Common Slavic Period* (1–13) govori o istočnoslavenskom prijelazu *e* u *o* i o spirantizaciji praslav. *g* u *y*. С. Б. БЕРНШТЕЙН (Moskva), *К вопросу об иерархии фонетических законов праславянского периода* (15–25), upozorava na nužnost otkrivanja unutarnjih uzajamnih veza i uzajamne uvjetovanosti fonetskih procesa u praslav. doba, ističući osobito ulogu R. N-a koji je naglašavao zakon otvorenih slogova i njegovo značenje za kasnije praslav. doba. U prilogu *Slovenščina in stara cerkvena slovanščina* (27–35) FR. BEZLAJ (Ljubljana) s pomoću abesivnog *ob* brani tezu o podrijetlu pojedinih slavenskih jezika iz mješavine različitih dijalekata praslav. jezika. Po njegovu mišljenju nema zbog toga tješnjih veza između staroslavenskoga i slovenskoga jezika. – W. W. DERBYSHIRE (Rutgers University, USA) u referatu *A Note on Some Verbal and Nominal Homographs in Slovenian and English* (37–45) dokazuje na primjerima iz slov. i engl. jezika (npr. *právilno* – *pravilo*, *rečórd* – *récord*) da jezici u određenim primjerima mjestom naglasaka sistematski dijele riječi i za taj postupak stvaraju vlastita pravila. – Е. ДОГРАМАДЖИЕВА (Sofija), *Обстоятелствените изречения в Синайския евхологий* (47–66), pokazuje uvjetovanost uporabe priloga u Euh. sin. Premda se u njemu nalaze sve vrste priloških oznaka, karakteru djela (molitvama) više odgovaraju izrazi logičkih veza (uzrok, pogodba, namjera) negoli vremenske, mjesne i količinske oznake. Samo u pojedinim primjerima prevodilac je ovisan o grčkom izvorniku, dok je redovito izbjegavao strukturu grčke fraze i priklanjao se slav. govoru. – Lingvogeografsku i leksikološku analizu riječi koje znače u slavenskim narječjima 'vilin konjic' (libellula) daje Ы. О. ДЗЕНДЗЕЛИВСЬКИЙ (Užgorod) u prilogu *Из спострежень над слооб'янскою народною ентомологичною лексикою II* (67–108). Sabrana građa od preko 150 korijena pokazuje prilično zapletenu lingvogeografsku sliku, a većina je izraza metaforične, metonimijske i sl. tvorbe. – А. В. ИСАЧЕНКО (Celovec), *Влияние словенского языка на разработку истории русского языка в 16 и 17 веках* (109–117), pokazuje kako je Sigmund von Herberstein naučio ruski jezik preko slovenskoga jezika. Poznavanje, međutim, jednoga južnoslavenskoga jezika u isto mu je vrijeme priječilo te nije mogao pravilno shvatiti crkvenoslavenski, literarni jezik Moskovske Rusije. – Pregled korespondencije koju su slavisti različitih zemalja slali N-u daje FR. JAKOPIN (Ljubljana) u prilogu *Krog Nahtigalovih korespondentov – jezikoslovcev in filologov* (119–133). Trajnije ili samo kroz neko vrijeme bili su mnogi filolozi (Jagić, Šahmatov, Seliščev, Kuljbakin, Vondrák i dr.) povezani s N-om stručnim, znanstvenim, pedagoško-organizacijskim ili naprosto prisnim ljudskim vezama. – J. JURANČIČ (Ljubljana), *Problem cirilice na severozahodu južnoslovanskega etničnega ozemlja* (135–152), pokazuje kako je ćirilica, premda je vrlo rano zamijenjena latinicom, utjecala na prilagodavanje latinice potrebama slovenskog i hrvatskog jezika. – H. KUNA (Sarajevo), *Neke grafijske osobine bosanskih srednjovjekovnih kodeksa u odnosu prema staroslavenskoj glagoljskoj grafijskoj tradiciji* (153–166), analizirajući grafiju bosanskih

spomenika dolazi do zaključka da su oni neovisni o srpskoj, svetosavskoj redakciji ćirilice. Premda je većina spomenika pisana ćirilicom, grafija otkriva veze sa Zo i Su, a djelomično i Kij i Sin. ps. — H. LUNT (Cambridge, USA), *Праславянская прогрессивная палатализация* (167–181) dokazuje da je progresivna palatalizacija vrlo star proces, budući da se dogodila prije negoli je *s iza *iurk* prešlo u *x, jer je zahvatila samo *k i *g, a ne i *x < s iza *iurk*. Bitno je da na palatalizaciju gledamo kao na postupni proces: *k > k'*, a zatim ili *k' > č* ili *k' > ć* koji se razvija u c. A. C. ЛЬВОВ (Moskva), *Старославянские сж-бота/совота . u недѣла* (183–199), raspravlja o terminima uvedenima pri širenju kršćanstva, budući da su Slaveni — prema sačuvanim podacima — imali petodnevni tjedan. Po autorovu mišljenju, u evanđ. tekstovima сж-бота/совота upotrebljava se u značenju '6. i 7. (?) dan' i 'tjedan', dok se u kalendarskim zapisima strogo razlikuje značenje сж-бота/совота. '6. dan' i недѣла '7. dan' i 'tjedan'. Nije, međutim, jasno zašto bi se redak сж-бота естѣ и не достонтѣ ти взати одра своего (As, Iv 5, 10) imao prevesti: »Nedjelja je, ne smiješ uzeti svoje postelje«, kad je riječ o židovskoj sredini u kojoj je subotom zabranjen rad. — O morfološkom razvoju dualskih glagolskih oblika u slov. i lužičkosrpskom jeziku raspravlja FR. V. MAREŠ (Beč), *Dudl slovinského a lužickosrbského slovesa* (201–214). U oba jezika kongruencija 3. l. uzrokovala je pojavu paralelnih nastavaka za razlikovanje roda u dualu, što nije u skladu sa sistemom slav. konjugacije, pa su nove forme počele nestajati. Aglutinoidna tvorba dualskih oblika karakteristična je za lužičkosrpski razvoj. — Б. МАРКОВ (Skopje), *Третирањето на македонскиот јазик во Slovanski jeziki од проф. Нахтигал* (215–233). N-ov priručnik prvo je djelo te vrste koje obrađuje makedonski jezik i njegova narječja. To je utoliko važnije što je u vrijeme njegova izlazenja službena znanost susjednih naroda taj jezik proglašavala srpskim ili bugarskim. Primjeri mak. jezika u priručniku imaju i danas većinom znanstvenu vrijednost i daju pravilnu sliku onoga vremena. — A. MENAC (Zagreb), *Iz problematike suodnosa negacije i objektnog padeža u suvremenom ruskom jeziku* (235–254), pokazuje da u jezičnoj građi iz suvremene ruske literature genitiv u službi zanimanog objekta ima brojčanu prednost pred akuzativom (83,14% : 16,85%), i to ne samo u apsolutnoj brojčanoj zastupljenosti nego i u alternativnoj (akuzativ se može zamijeniti genitivom a ne obratno). — G. MIHAILĂ (Bukurešt), *Две копии Симеонова сборника в библиотеке Румынской Академии* (255–280), polazeći od članka K. Kueva, potanko opisuje dva rukopisa iz početka XIV. i XVI. st. koji su prepisani prema izgubljenom Simeonovu zborniku. Usporedba s najstarijim prijepisom, Izbornikom Svjatoslava 1073, pokazuje da je taj enciklopedijski zbornik bio proširen ne samo u Bugarskoj i Rusiji nego i u Srbiji i Rumunjskoj. — Odbijajući mogućnost da je riječ *crьky* preuzeta iz grčkoga; L. MOSZYŃSKI (Gdańsk) u prilogu *Najstarsze zasięgi słowiańskich form obocznych *crьky/*cir(ъ)ky* (281–292) iznosi mogućnost da je riječ dvama putevima došla Slavenima: st. bav. *kirkô* prešlo je Slovencima kao *cirьky* i Hrvatima kao *crьky*, a od Slovenaca je posuđeno u Moravsku, Češku, Slovačku i Poljsku. Neovisno o tome u dodiru s Gotima posuđen je naziv **kyriko*, a to je dalo *křky*; oblik je (s drugom palatalizacijom) prenesen na Balkan i preuzet u st. slav. jezik. — Pregled poslijeratnih izdanja stsl. i csl. tekstova daje A. NAZOR, *Izdavanje glagolskih i ćirilskih jezičnih spomenika poslije Nahtigala* (293–321). Zalaže se za kombinirana izdanja — fotomehaničko i kritičko, s razriješenim kraticama i komentarom. Glagoljski tekst treba transliterirati latinicom, ćirilski pak starom ćirilicom. — Kl. D. OLOF (Celovec), *Zur Problematik des Buchstaben PE* (323–333), pretpostavlja da je izvorno azbučna molitva carmen alphabeticum et figuratum, i to u obliku dvostrukoga grčkoga križa. Riječ *pečal'* stoji na početku druge polovice donjega dugog retka. Pri usmenoj predaji od dugih redaka nastala su četiri nova stiha, a jedno od ispražnjenih početnih mjesta bilo je popunjeno

slovom PE. — M. OROŽEN (Ljubljana), *Sekundarna derivacija prislovnega deležnika na -é/-áje v slovenskem knjižnem jeziku* (335–356), obrazlaže sudbinu arhaičnih oblika participa, koji se rijetko javljaju u razdoblju od 16. do 19. st. Nastojanjem gramatičara oživljuju u jeziku početkom 19. st. po uzoru na stsl. jezik i druge slav. jezike i nalaze ponovno mjesto u književnom jeziku. — H. ORZECHOWSKA (Varšava), *Niektóre tendencje rozwojnej jezyka słoweńskiego a powstawanie bałkanizmów słowiańskich* (357–373), ističe postojanje tipoloških sličnosti između mak. i bug. jezika s jedne strane i slov. s druge (gubljenje infinitiva, pojednostavljenje deklinacije s pojačanom sintaktičkom ulogom prijedloga, analitička komparacija pridjeva i dr.). Tipološka analogija s balk. jezicima vidljivija je u starijim razdobljima (16. st. do sredine 19. st.) i u nestandardnim varijantama suvremenog jezika. — П. ПЕНКОВА (Odense), *Коментарите на Р. Нахтигал към изданието на Синайския евхологий и днешното състояние на проучванията върху паметника* (375–387), na temelju svojih istraživanja pokušava utvrditi izvore prema kojima je kompiliran ovaj spomenik. Velik dio teksta preveden je u Moravskoj, a konačni redaktor ili prepisivač zamijenio je moravizme i unio neke molitve. — B. POGORELEC (Ljubljana), *Nahtigalova Freisingensia v luči novejših študij* (389–405), daje kratak pregled slovenske i neslovenske freisingenziologije nakon studijâ R. N-a (Kos, Ramovš, I. Grafenauer, Weingart, Isačenko, Pogačnik, Kolarič). Ramovš-Kosova interpretacija Fr. još danas se smatra najopćenitijim stajalištem slovenske znanosti o spomenicima. — W. SCHMALSTIEG (Pennsylvania), *Nahtigalova izdaja Slova o polku Igorevè* (407–417), upozorava na važnost N-ova komentara za slav. hist. lingvistiku, posebno s obzirom na fonetičku transkripciju koja predstavlja izvorni izgovor Slova. — G. Y. SHEVELOV (New York City), *On the History of a Sound that Has no History* (419–432), promatra sudbinu glasa *f* u ukrajinskom jeziku. U ukr. jezik glas se uvodi tek u XV. st. i to kao afrikata *x^w*, pisana redovito kao *xv* (najstariji jezični sloj pozna samo *p* i *v*, a tipična staroukr. supstitucija je *x*). Sličan, iako ne identičan, razvoj nalazi se i u drugim slav. jezicima. — H. SCHUSTER-ŠEWC (Leipzig), *Zur Bedeutung des Sorbischen und Slowenischen für die slawische historisch-vergleichende Sprachforschung* (433–451), ističe važnost malih slavenskih jezika za slavistička istraživanja, upozoravajući posebno na zajedničke arhaizme i dijalektalne karakteristike slov. i lužičkosrp. jez., koje potječu iz kasnog praslav. razdoblja. Ovakva istraživanja rubnih područja mogu dati više podataka negoli istraživanje pisane riječi velikih jezika. — А. Е. СУПРУН (Minsk), *Старослав. ОБА НА ДЕСАТѢ* (453–463). Usporedbom mjesta u kojima su upotrijebljeni ОБА НА ДЕСАТѢ i ДЪБА НА ДЕСАТѢ, autor smatra da su ОБА НА ДЕСАТѢ uvela sv. Braća za prijevod grčkog broja s članom. Budući da su primjeri izolirani, to se značenje izgubilo, pa je kasnija uporaba gramatički nemotivirana. — J. TOPORIŠIČ (Ljubljana), *Slovenski jezik v Nahtigalovih Slovanskih jezicah – imensko oblikoslovje* (465–482), proučava udio slov. jezika u N-ovu priručniku. N. je upotrijebio svu važniju literaturu o slov. jeziku. Uz građu o drugim slav. jezicima unio je toliko slov. građe da je njegov priručnik bio jedini pregled povijesne slov. morfologije do izlaska Ramovševe *Morfologije* (1952). — J. ZOR (Ljubljana), *Glagolica na Slovenskem* (483–495), izvještava o sudbini glagoljice u Sloveniji. Posebno se zaustavlja na knjizi glagoljskih zapisnika godišnjih skupština bratovštine u Dolini pri Trstu od 1583. do 1607. Župnici su zapisnike pisali glagoljicom, čakavskim narječjem pomiješanim s kajkavskim, ikavsko-ekavski, a domaći slovenski elemenat osobito je zamjetljiv u morfologiji i u leksiku.

Zbornik je izašao naskoro nakon održavanja simpozija. Izdavač se odlučio »za manj 'ugledno', vendar bolj učinkovito, cenejšo in hitrejšo pot« (Predgovor, VIII). Objavljeni radovi pokazuju da su mnoge N-ove ideje znanstveno još uvijek žive i da njegov rad otvara putove novim slavističkim istraživanjima.

Josip Tandarić

SLOVO

29

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA U ZAGREBU
ZAGREB 1979

S L O V O

**ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA
»SVETOZAR RITIG«
Instituta za filologiju i folkloristiku, p.o. Zagreb**

Izlazi jedanput godišnje

UREDNIŠTVO: 41000 ZAGREB, DEMETROVA 11

BROJ: 29

**Urednički odbor:
ANICA NAZOR, MARIJA PANTELIĆ,
JOSIP TANDARIĆ**

**Glavni urednik:
ANICA NAZOR**

**Odgovorni urednik:
BISERKA GRABAR**

**Tehnički urednik:
JOSIP MILIĆ**

**Korektori:
JASNA VINCE, JOSIP MILIĆ**

**Ovaj broj časopisa »Slovo« izlazi uz finansijsku pomoć Republičke zajednice za znanstveni rad SR
Hrvatske, SIZ–VII.**

Tisak: Štamparski zavod »Ognjen Prica«, Zagreb, 1980.